

Gösta Berling.

Selma Lagerlöf legújabb regénye.

Irta: Kázmér Ernő.

Valami különös és erős, biztos és kemény előadás és világszemlélet ez az új regény, valami energikusan megnyilvánuló, a szeretetreméltó irónó érzelmes, könnyes szívéből áradó, mindig frissítően ható romantizmus, kombinálva egy csomó nem felesleges szentimentalitással. De mit jelent ez a romantika és szentimentalizmus, amellyel annyit és olyan állandóan találkozunk? Bizonyos, hogy ennek a tulajdonképpen egy és ennyire ismétlődő érzésnek mély lelki alapja van és ami talán túlságosan lágynak, túlságosan szubjektívnek látszik, talán hideg. Tehát ez az erős, biztos és kemény előadás és csak látszólagosan lágyszólagos sirató az emberek felett, tulajdonképpen hideg: mert a hangja oly finom, hogy nem tudja mindenki élvezni és a szenvedélyek hangosságától megtisztult valóságában olyanféle lírai regény ez, amelyben a szereplők a költőjük fejével gondolkoznak és a költőjük nyelvével beszélnek.

Lagerlöf nem akar teremteni valami új regénytípust, valami olyat, ami a romantikától a klasszicizmusig, a bizarrságtól a csodás egyszerűségig menjen, de messzire elkerül minden megalkuvástól olyannyira, hogy a legmélyebb és a legtisztább lírája is csak mese, telve tiszta erővel, túláradó gazdagsággal.

Mert Gösta Berling és a gavallérok életének megírása nagyon messzi áll a valóságtól, semmi összefüggésben sincs a lehetőségekkel és minden küzdelmük, kalandjuk csak arra való, hogy az élet rendtelenségéből, az élet vezető motívumainak ezeroldalúságából, áthidalhatatlan szakadékaiból egy látszólagos képet nyerhessünk, melyet asszony írt ugyan, de egy platonikusa a romantikának és szentimentalizmusnak. És Lagerlöf e ponton felveheti a küzdelmet a múlt század nagy regényíróival, nem beszélve azokról, akiknek igaz értékeléséről a mi irodalmunk még nem vett tudomást. Lagerlöf lelke: egy tiszta, vallásos világ és egy szomorú hangulatú érzés gondolatai-

ból formálódott meg, melynek legtipikusabb jelzője: a lelkiismeretesség.

Lagerlöf saját magát úgy jellemezné, hogy nem tud mást mondani, csak régi, szinte elfelejtett dolgokat, meséket a gyerekszobából, ahol a csöppségek zsámolyokon ülve hallgatják a mesemondó nénit, aki telt arcú és hátrafésült hajú, a negyven éven már túl. Rettentő, villogó szemű és hosszú, tűzvörös nyelvű ördögemberei, zöldruhás, hosszú szőkehajú tündérei is vannak és igen sokszor panaszkodik azon, hogy manapság senki sem látja őket.

Ahogy lefesszük ezt a két kötetes regényt, mely Benedek Marcell kifünő, szinte mesteri fordítása, úgy érezzük, hogy látunk mindent. Megható türelemmel, kitartással örülünk minden lépésnek, ami előre vitt. Eláradt bennünk a rajongás, amellelt újra felfedeztük magunknak, hogy ez az egész regény tulajdonképpen kezdetleges technikájú, megokolhatatlan ügyességgel megtöltött száraz mesék sorozata, melyek mögül teljes pompájában tárul elénk a tavak országa.

És jön a hős, Gösta Berling, a szeme mély, mint egy költőé, az álla erős, kerek, mint egy hadvezéré, minden vonása szép, finom, kifejező; lángész és szellemi élet izzik rajta. Sokszor közeledik a rémítően részeges pap felé, eltíró kiméltelenséggel a sors és ő mindent odaad neki, nem sejtve azt, hogy minél inkább bőkezűbbnek, gavallérosabbnak akar látszani, annál inkább gyarapodik lelki gazdagsága. Gyötrődések, harmóniátlan küzdelmek és a vége: egy zengő tavasz, egy biztos gondolat, mi az, hogy végtelen?

A fiatal, részeges pap nyomorúságos rongyaival menekül a parochiájáról, a Lőfwen-tó keskenyülése felé, Vermland környékére. Margareta Celsing, az ekeby őrnagné megmenti az életnek a pálkába fulladt, ártatlan embert, segíteni akarja, de az ekeby gavallérok közé kerül. A gavallérok minden szépséget követelnek az élettől, anélkül, hogy a nélkülözéssel, a komolysággal megismerkedni akarnának. Szerelem, bor és élvezet ez mindenük, ezért küzdenek, hogy a végén búcsúzzanak a gondtalanságtól és Gösta Berling búcsúbeszéde megedzi őket, a sors forgandósága

ellen. Göstát mindenki szereti, a regényben négy erős nő szereti őt csodálatos, erőnfelüli szerelemmel, mert Gösta maga az élet, az erő, az öntudat, a bölcsesség és a melegség. Minden dalt tud énekelni, sohasem fázik, sohasem fáradt. A szomorú emberek felvidulnak mellette, a szegények, a gyöngék részvétet találnak nála, pedig sokszor kimondhatalanul szomorúnak tetszik az élete, kezébe rejti az arcát és sír, szelid gyógyító könnyekkel. Dohna Elisabeth, Sinclair Marianne, Stjärnhök Anna és Elisabeth grófnő mélyen megalázták, a szelid, vidám ember súlyos szenvedések terhét viselte és a nygaard-i leány szomorú, kis történetén könnybe borúlnak azoknak a szemei is, kik komoly tekintettel és komor boncolgatással keresik a líra és epika külön formáit, a regény tulajdonképeni fogalmait.

Az események pedig peregnek folyton, történetek, történeteket hajszolnak, a remegek elmúlnak és színes, lankadtan libegő tájak vonulnak el szemünk előtt. A Löffwen mögött van a Venern, a Venern mögött a tenger. Mindenütt végtelen síkság, ragyogó kékesfekete jéggel borítva, csillaghullás, harsány kiáltások, víg szánkók csengettyűje, amelyek megreszketetik a szívet.

Hangulattfestő líra a Gösta Berling regénye, egy-egy fejezete vissza visz bennünket a múlt századba és megelevenedve látjuk magunk körül Valborg kisasszonyt, aki arany kocsi-ban jár, mindig nevet, pedig nagyon szomorú. Kerstin féktelen tobzódással táncol és a síma deszkákon, hol könnyen siklik a lába, átsiklik az életből a halálba. Mind régi dalok, a bánkódót meglehet velük nevetetni, de a víg emberek sírnak, hisz a bánat, a könny ismeretfeje az örömnak, az életörömnak. Lagerlöfnek ilyenek a tisztá, lírai hangjai és csak azok nem tarthatják azokat őszintének, akiknek lelkén az élet szele keresztül nem süvített és akiket még nem rázott meg egy igaz szenvedély.

Lagerlöf Selma, ez a sajátos regényíró tehetség, elmondanivalójának gazdagságával, előadásának nyugodtságával a szív és a kedély alapos ismerőse, par excellence: így ismerik őt és az ember kedves, érdekes és meghatározó dolgokat kap tőle. Lagerlöf írásai

mindig a legnagyobb mértékben érdekelték az olvasók táborát és így is kell, hogy ez legyen. Hiszen írásaiból az élő szó melegsége, közvetlensége árad ki, hőseiről oly elragadó képet ad, hogy ő rajta keresztül szerelmesek leszünk a hősébe, aki bátor, okos, bölcs, jókedvű, csúfondáros, keserű, szerelmes, beteg és mindezek tetejébe: szerencsétlen.

Lagerlöf kellemes író. Azok közé tartozik, akik közvetlenségükkel, melegségükkel megszerettetik magukat olvasóival és a környezet éles rajzolásával, fanyar filozófiával nem tördelve, morálisták addig, ameddig a morál nem kemény és rideg. Igazi kedély van benne és ebből származik az a páratlan biztossága a meseszövevényben, mely biztossága azonban sohasem ragadja őt arra, hogy emberi jellemrajzán keresztül gázoljon.

Legbelső megállapítás szerint Lagerlöf romantikus, aki regényes helyzetekbe viszi szereplőit, de a mesét mindig egyenes megoldással fejezi be. Hogy platonikus író-e Lagerlöf, ezt még így egyenesen kimondani nem lehet. Hihetetlenül erős benne az élet, de nem mint reálitás, hanem olyasvalami, amiből minden árnyék és intenzív ragyogás árad. Így egyesül benne a platonizmus lírája és így válik az élet csupa véletlenje életérzéssé és emberalkotóvá.

A Lagerlöf meseszerű világa pedig a romantikája és a szentimentalitása dacára is reális, mert eleven és nem hamisítás; mert a meséből felidézett árnyékok az élet fegyvereit viselik vállukon és gesztusuk, tempójuk: emberi.

És ennyi igaz művészi sajtóság — a nemtől, ha csak szeggyent nem akarunk magunknak szerezni, el kell tekintenünk — feltétlen elég erős hid arra, hogy az átmenetet megkonstruálja az évszázados hírnév felé.

